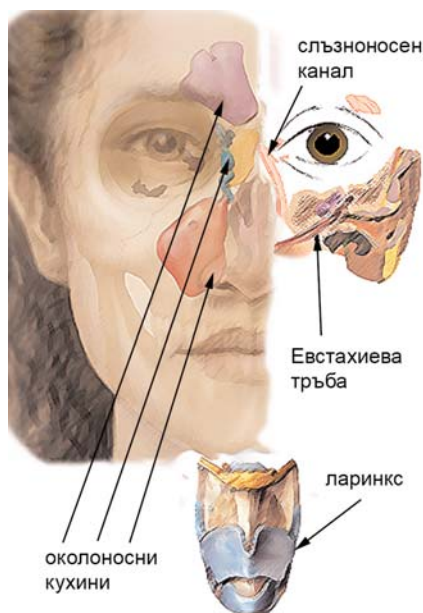

ВЪЗПАЛЕНИЕ НА НОСА - ФАКТИ И ЗАБЛУДИ

Носът заема централно място в конфигурацията на лицето, което определя неговата важна естетична роля. Хората на изкуството оценяват формата, цветът и размерите на носа комплексно в зависимост от общите пропорции на лицето. Останалите функции на носа остават незабележими до момента, в който се нарушат.

Обичайно нарушението е внезапно изразено, за щастие преходно, и за всеки е ясно, че проблемът се крие именно в носа. Касае се за възпаление на носната лигавица, означаващо от лекарите с термина „ринит“, а по-разпространено сред хората като „хрема“. Не рядко, обаче промените в носните функции са по-дискретни, а проявите са предимно от страна на други органи. Този текст цели да представи някои нарушения на носните функции при възпаление на лигавицата и последиците им за нашето ежедневие.

Носната кухина е тясно свързана с околоносните синуси, конюнктивата (през слъзно-носния канал), средното ухо (през Евстахиевата тръба) и бронхиалното дърво (през фаринкса и ларинкса).

Носът е част от дихателната система. Лигавицата, която го покрива е свързана с околоносните кухини (т.нар. синуси) и продължава в носогълътката. В носогълътката се отварят Евстахиевите тръби - естествена комуникация на средното ухо за дренаж и изравняване на налягането загъпанчето. Долните дихателни пътища са изолирани от горните дихателни пътища и храносмилателния канал с ефективната клапна система на ларинкса. От тези кратки анатомо-функционални данни следват няколко очевидни факта:

1. Възпалението на носната лигавица почти винаги засяга и лигавицата на околоносните кухини (синусит). Направената рентгенова снимка при остра хрема обичайно показва възпалителни промени в синусите, състояние което най-често е преходно, без трайни последици. Фактът не се обяснява на пациентите и редица хора твърдят, че имат синусит, дълго след като възпалението е преминало.

2. Всеки е забелязал, че при изразена хрема ушите заглъхват - последица от нарушената вентилаторна функция на Евстахиевите тръби, които често се възпаляват *per continuitatem* (по съседство). Когато възпалението е ограничено, предимно в задните отдели на носа, тогава и заглъхването на ушите може да бъде едностранно и единствено оплакване. В тези случаи за пациентите е странно, че освен ухото обект на прегледа са носа и носогълътката, а лечението не е с „ушни“, а с „носни“ капки - ухото се лекува през носа.

3. Носната секреция, обичайно повишена при възпаление, преминава през носогълътката и попада в хранопровода, като се преглъща, а киселото стомашно съдържимо унищожават евентуалните инфекциозни причинители. Ларинкса е толкова ефективен като клапна система, че дори трохичка при хранене или капка вода водят до силен рефлекс на кашлица. Силно опростено и невярно е твърдението, че „секрета е слязъл от носа в бронхите и дробовете“. Най-често се касае за обща инфекция на дихателната система, която първо се проявява като носно възпаление. Носът представлява своеобразен филтър - в хода на възпалителния процес носната лигавица набъбва, при което възрастните пациенти преминават към дишане през устата и „причинителя“ остава във филтъра, а не се „стича към дробовете“.

За да изпълнява адекватно филтриращата си функция, носната лигавица е покрита от тънък слой специфичен секрет. Върху секрета, който има антимикробни свойства поленват микрочастици от въздуха, а част от течната фаза на секретта овлажнява вдишвания въздух. Жлезите в лигавицата непрекъснато продуцират нов секрет, а наличния се „избутва“ активно към гърлото от постоянното движение на власинките разположени в повърхностния слой на лигавицата.

4. При възпаление, носната лигавица отделя по-обилно количество секрет в опит да отбие наличните дразнителни. При т.нар. „задна хрема“ (*post nasal drip*), през ноздрите не се отделя секрет и проблема с повишената секреция може да се установи само чрез преглед, особено при малки де-

ца, които не могат да обяснят усещането си. При по-възрастни често срещано оплакване е „непрекъсната необходимост от преглъщане“, без пациента да го свързва с възпаление то на носната лигавица.

5. При затруднено носно дишане и/или при съмнение за несъществуващ хроничен синусит, широко разпространено е напъването или поставянето в носа на различни „народни средства“ като мед, кестен, чесън и др. Подобни вещества силно гразнят носната лигавица, водейки до химично възпаление. Жлезите за кратко време отделят много голямо количество секрет, което погрешно се възприема от лаиците като „освобождение на синусите от гной“. На практика подобни мерки задълбочават наличното възпаление.

6. Власинките в носния епител активно избухват секрета към гърлото (т.нар. мукоцилиарен клирънс) само при физиологични условия. Качествените фармацевтични препарати за носно приложение са съобразени с този факт - тяхната киселинност и осмоларитет са близки до физиологичните. Дори най-качествените лекарствени препарати, ако не са предвидени за приложение в носа, или ако са под формата на разредени с дестилирана вода носни капки, увреждат естествена подвижност на ресничките на лигавицата, с което повече вредят, отколкото помагат. Проблемът със застоят на носния секрет при възпаление допълнително се задълбочава при дишане на прекомерно сух въздух (централно отопление, климатик), при което течната фаза на покривния слой на носната лигавица намалява и секретът засъхва под формата на кори. Ето защо, макар да не лекуват сами по себе си, предлаганите в аптеките спрейове и гелове с физиологичен разтвор имат положителен ефект върху възпалената носна лигавица.

Носната лигавица е покрита с респираторен епител, който се състои от чашковидни, продуциращи секрет клетки и клетки с реснички. Ресничките изпълняват синхронно, постоянно движение и така направляват изместването на секрета (чиято продукция се допълва от разположени в дълбочина серозни жлези - не са представени на схемата) в строго определена посока.

Преминаващият през носа въздух гразни рецепторите в лигавицата и рефлекторно определя ритъма на вдишване и издишване. Феноменът все още е обект на изясняване, но вече има доказана връзка с някои интересни наблюдения от практиката.

7. Усещането за „запушване на носа“ е резултат от възбудимостта на рецепторите в носната

лигавица и обичайно се приема от хората като признак на хрема (ринит). При продължителни носни инфекции е напълно възможно да настъпи изтъняване на лигавицата (атрофичен ринит), когато няма обективно запушване на носните ходове, а обратно - те са по-широки от обичайното. Подобен феномен настъпва и при необосновани мащабни оперативни интервенции в носа, съпроводени с унищожаване на лигавичните рецептори. В крайна сметка няма никаква пречка за преминаване на въздуха през горните дихателни пътища (състояние, което на професионален жаргон се означава като „празен нос“), но пациентите не усещат въздушния поток в носа и се оплакват от „запушване“.

8. При болшинството хора двете носни половини са сравнително еднакво широки, а когато има отместване на носната преграда, страничните стени на носа компенсират разликите. По не съвсем изяснени причини, съпротивлението на носните ходове се променя циклично (за около 15-30 мин) и в здраво състояние човек диша преимуществено ту с едната, ту с другата носна половина. При възпаление на носната лигавица пациентите забелязват отчетливо този физиологичен феномен и смятат, че периодичното запушване на едната или на другата носна половина е резултат на ринита.

9. Затрудненото носно дишане е вероятно най-честия, но не задължителен симптом на възпалена лигавица. В практиката често се наблюдават реакции на носната лигавица съпроводени главно с внезапно отделяне на воднист секрет, т.нар. вазомоторен ринит. Касае се за проблем с инервацията на жлезните структури в носната лигавица, което пациентите описват като внезапно потичане на „вода“ от носа. При други пациенти носното възпаление води единствено до затруднен достъп на вдишвания въздух до горните отдели на носната кухина, където са разположени рецепторите възприемащи миризмата.

Има различни видове ринит, но тяхното разглеждане не е предмет на тази статия. Острата инфекциозна хрема е първоначално вирусно заболяване, което често спохожда съвременния човек. Съгосвиращите носни капки се предлагат свободно в аптеките - приложени за кратък период, позволяват да преодолеем оплакванията от запушен, течащ нос, загълхнали уши и липса на обоняние, докато организма сам се справи с инфекцията. Във всички останали случаи на носно възпаление е желателно да избягваме самолечението и да се консултираме със специалист.

доц. д-р Стефан Лолов, д.м.н.
ушно-носно-гърлени болести

тел. 0888 514 977
www.lolov.com